

lod' bláznů

eva šlesingerová

děti, blázni a čarodějnictví

osnova

- konformita ...
normální/patologické
- lod' bláznů/dějiny
šílenství - Michel
Foucault
- moderní
subjekt/člověk
- historická
antropologie
- role medicíny
- etnopsychiatrie

konformita ... normální/patologické

- Durkheim a normalita
- idea solidarity, soudržnost
- touha být normální
- tvorba self a sociální identity – je lepší být normální, konformní
- ontologické bezpečí/anomie
- jak se bránit dezintegraci: rituály, náboženství ...
- rituály přechodu (van Gennep, Turner) liminalita sociálních identit

normální/patologické

- křehkost identit v obdobích narození/puberty/svatby/umírání...
- Goffmann – rituály každodennosti, etnometodologické experimenty
 - „Jak se máš?“ „Jak to myslíš, vzhledem ke zdraví, k financím?“ „Hele, podívej, chtěl jsem být slušný ...“ ... „Kam deš?“ „Nikam“, „Kdy přijdeš?“ „Nevim“
- normalita předpokládá sdílenost norem, která je rutinizovaná a podvědomá

normální/patologické

a sociální exkluze

- co leží pod každodenním sdíleným sociálním konsensem?
- kdo jsou lidé/sociální skupiny, které stojí mimo, za/pod/mimo tento „normální“ svět?
- sociologická a antropologická výzva ideji o univerzalitě dobra a morálky?
- Elias – hranice studu/hnusu/trapnosti
- Goffman – STIGMA (fyzické, chování, skupinové ... AIDS, Židé ...)

normální/patologické

a sociální exkluze

- nálepkování: slabomyslný, retard, blázen, kript, debil, idiot, teplouš, děvka, divnej, cigán, šikmookej ...
- NORMALITA x NE-NORMALITA
 - normální/slušní lidé (udržení řádu)
 - „normální“ je strategie prosazení MOCI/tlak na konformitu.
 - spojení s morálkou, se systémem hodnot
 - sebevražda, zločin, prostituce, mentální nemoci, choroby ... ohrožení sociálního řádu

dějiny šílenství

- Sebastian Brandt (1497) - epická báseň Lod' bláznů *Narrenschiff*
- pomatení lidé mají na velkých řekách severní Evropy k dispozici plavidlo, které občas zakotví u lidských sídel
- zásobí se tím, co jim bohužel občané poskytnou
- nalodí na palubu jiné "blázny" (tj. vydědence, pomatence a další "zvláštní" jedince)
- pokračují v cestě odnikud nikam.

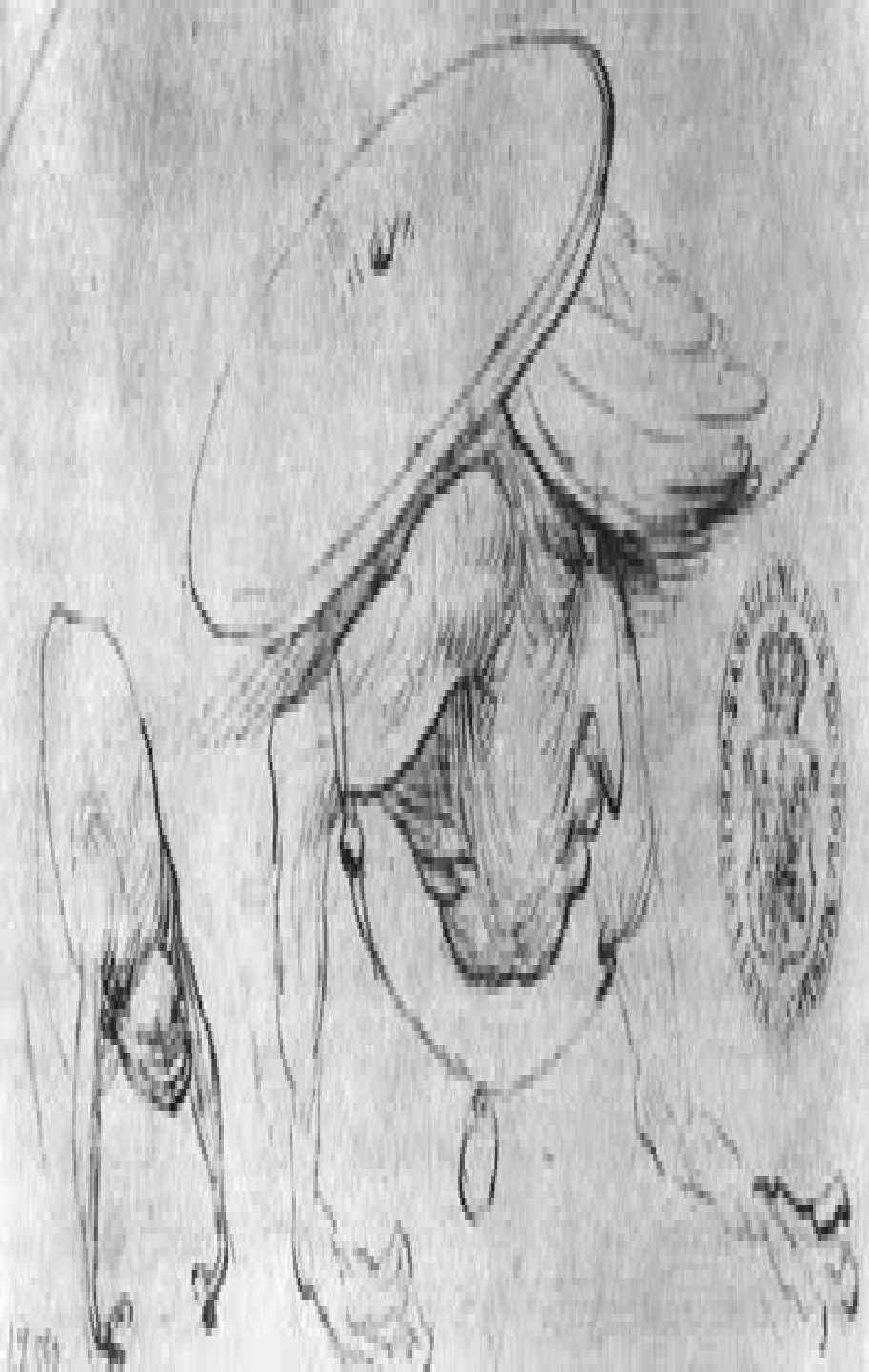
dějiny šílenství

- takoví lidé požívali SVOBODU x jenž si jinak zákona dbalý občan pomalu vznikající kapitalistické společnosti musel odepřít.
- svobodné potulování na sklonku středověku - POUTNICTVÍ
- překážkou tzv. správného vývoje společnosti
- posádkám nic nezakazovalo ani nepřikazovalo.
- Jedná se přece o BLÁZNY.

lod' bláznů

- Lod' bláznů - Hieronymus Bosch (1450-1516)
- vizuálně ukazuje iracionální síly, ohrožující rozum člověka
- Michel Foucault:
na společenský horizont vyděděnců-malomocných nastoupil vyděděnec-blázen
- zprvu svoboda a potom věznění v blázincích

lod' bláznů

symbol lodi

- před vznikem psychiatrických institucí
- lod' bláznů je svrchovaným vizuálním symbolem prvotní, společensky nekontrolované svobody blázna.
- LOŇ je symbolem SVOBODY a zároveň UVĚZNĚNÍ.
- někam odplout - nejen ekonomická výměna a poznávací cesta
- tento fakt s sebou pokaždé nesl význam symbolický, zpravidla imaginární, ale přesto značně poučný.

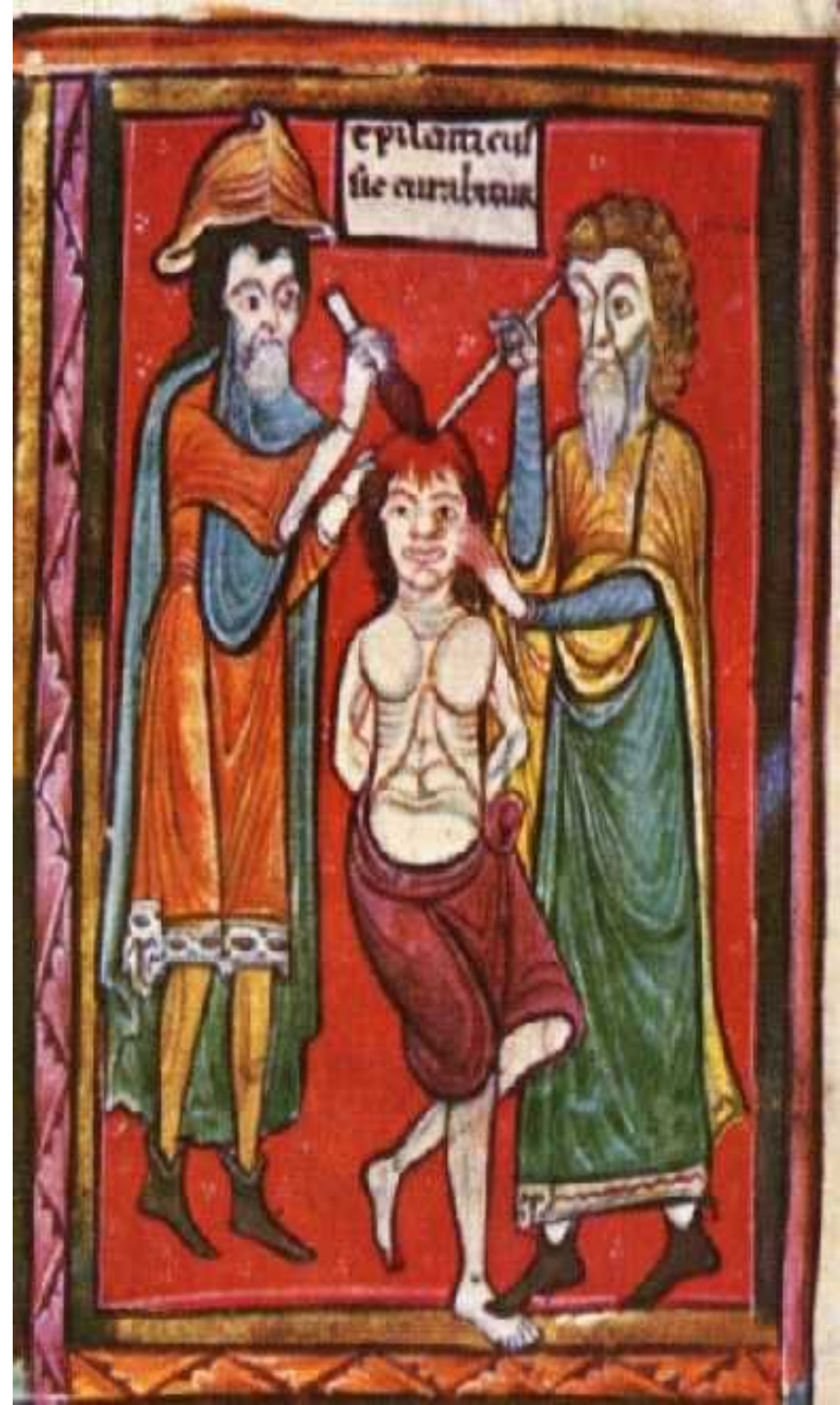
dějiny šílenství

- 1657 vznik Všeobecného špitálu a „velké uvěznění“ chudiny a 1794 osvobození z pout Bicêtre.
- tento proces: šílenství jako mentální choroba
- Moderní člověk vs. Šílenec: mlčení, řád, abstraktní rozum, anonymní tlak skupiny, požadavek konformity
- dnes: zkušenost šílenství mlčí v klidu vědění, které toho ví tolik, až na ni zapomíná.

dějiny šílenství

- 19.století: Sigmund Freud
- dvojice lékař-nemocný (psychoanalytická situace)
- Lékař – kvazi božská všemohoucnost.
- POHLED, OTEC, SOUDCE
- Autorita Rodiny, Viny, Chaosu narušujícího společenský řád.

zlo vs. zvíře v nás

- středověk: mentální choroby: posedlost, transcendentní příčiny. Cesta k Bohu.
- novověk: do přírody, zvíře v nás.
- svoboda a její protiklady, represe a manipulace jsou „tradiční“ témata.
- Jde totiž o téma civilizace, protože kultura (civilizace) je podle Freuda postavena na represí, není to „výsada“ jen totalitních režimů.

šílení

blázinec jako
metafora

- Švankmajer (Poe, de Sade ...)
- Poe: Zaživa pohřben a Šílený psychiatr.
- Markýz, postava inspirovaná markýzem de Sade
- děj celého filmu se zdánlivě odehrává začátkem 19.století ve Francii
- je však alegorií současného světa
- blázinec je jeho výstižnou kulisou
- absolutní svoboda, civilizační represe a manipulace jsou jeho tématem ...

šílení

- ideologický spor o to, jak vést blázelec
- existují dva základní způsoby, jak řídit takový ústav
 - na jedné straně absolutní svoboda
 - na druhé osvědčený konzervativní přístup dohlížet a trestat.
 - třetí princip, který kombinuje a kumuluje ty nejnegativnější stránky z obou systémů předcházejících, a „to je blázelec, ve kterém žijeme.“
- vychutnat si normalnost šílenství v kontrastu s úchylnostmi civilizace, ve které žijeme

etnopsychiatrie

- od svého počátku na konci 18.stol klinická psychiatrie poznává, že mentální choroby mohou být způsobeny, ovlivněny společenskými rolemi, city ...
- Některé choroby byly chápány jako univerzální
- Kroepelin (1904), Jáva
 - Lokální kultura umísťuje nemoc do kategorií, které jsou odlišné od těch západních jako např. posedlost nebo povolání k šamanské roli
 - Myslel, že rozezná univerzální nemoci od těch „kulturně pomněných“

etnopsychiatrie

- Jako jsou např.: *dhat* syndrom: zveličením hindu strachu z nečistoty, *witiko/wendigo* jako nutkání ke kanibalismu vyplývající z nedostatku jídla a odstavení od kojení Objidwa dětí, *kayak angst* jako arktická osamělost, *pibloktoq* jako arktická hysterie nebo nemoci pocházející od *woodoo*.

etnopsychiatrie

- Devereux, 50.tá léta
 - Šamanství, homosexualita, sny, sebevraždy, schizofrenie, znásilnění a potraty (Indiáni a Řekové)
- nyní: transkulturní psychiatrie, antropologie psychiatrie, kognitivní antropologie
- Západní culture-bounded syndromy:
 - anorexie, post-traumatický stresový syndrom

historická antropologie

a lidé nekonformní

Dülmen, R.

Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích.

- sociální marginalizace, diskriminace a důraz na lidskou individualitu
- otázka cti a bezúhonnosti patřila k základním kategoriím raněnovověké společnosti
- jak byla čest konkrétně vnímána, manifestována a prožívána či bezectnost trestána
- jednotlivci (zločinci) i celé sociální skupiny (špinavá řemesla – např. pohodní), všech „lidí na okraji“.

historická antropologie

a lidé nekonformní

GINZBURG

Benandanti.

Čarodějnictví a venkovské kultury v 16. a 17. století

- Inkviziční protokoly
- 16 a 17 stol.
- Problém čarodějnictví
- Nositelé kultu plodnosti narození v „košilce“ (tj. s částí placenty přichycenou na těle), jimž se ve Furlansku (kraj na severu Itálie) říkalo benandanti,
- Tzv. lidová zbožnost a proměna benandantů v čarodějníky

historická antropologie

a lidé nekonformní

Svátky bláznů a karnevaly

Heers Jacques

- francouzský medievalista Jacques Heers
- středověká karnevalová kultura a středověkému vztahu k zábavám a slavnostem.
- světské slavnosti, svátky bláznů, karnevaly.
- děti, jindy naopak tělesně postižení či blázni.
- kategorie blázna, i dvorského blázna, ve středověké společnosti, jež této postavě často přisuzovala divotvorné a magické vlastnosti.

subjekt

mnohočetné identity

- Subjekt je plně individualizovanou osobou, která ovládla tělo duchem a vášně rozumem.
- díky této sebevládě - vymanění se z předsudků své zvláštní skupiny a jednat podle obecně platných — racionálních — pravidel.
- život bohatého heterosexuálního bílého muže je tedy výrazem univerzálně lidské podstaty
- naopak životy blázna, ženy, divocha, Ira, Orientálce, homosexuála atd. jsou partikulárních skupinových kategorií
- definovaných duševní nemocí ("blázen"), pohlavním rodem ("žena"), sexuální úchylkou ("homosexuál"), nábožensky či kulturně ("islám", "Orient"), etnicky ("Ir") či rasově ("černoch").

subjekt

multičetné identity

- Západ: jedno konzistentní Já, Dualita rozum a cit
- Gahuku-Gama (části těla)
- Bororo (řada identit: rodiče, přátelé, nepřátelé)
- Cuna Indiáni (8 Já – část těla, intelektuál/hlava, zloděj/ruka, romantik/srdce ...)
- Zinacanteco (duše má 13 částí, rezervoár zemřelých duší, ne unikátní bytost, jedinec je fragmentem sociálního světa Zinancanteco)
- Antropologie emocí

chvála bláznovství

"Nikdo nemůže čekat, že se bláznivost bude chovat jako všichni ostatní, nikdo ji nemůže definičně vymezit, protože je neohraničitelná. Bláznivost nemůžeme stísnit do hranic přesnějších pojmů, i když v jejím uctívání je svět tak jednotný..”

Erasmus Rotterdamský, Chvála bláznivosti
(Stultitiae Laus)